

การวิเคราะห์บทบาทของภาครัฐระดับท้องถิ่นในการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรม
แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานี

A Policy Analysis of Local Government Support for Innovation
Management in Community Enterprises: The Case of Pathumthani,
Thailand

สนิทธเดช จินตนา¹, สุพิศ บุญลาภ², ชัยมงคล สุพรหมอินทร์³, มณีภัทร ไทรเมฆ⁴, วีรชาติ ภัคดี⁵ และ พรรณมาศ พลิชฐ์ภักกุล⁶
Sanitdechth Jintana¹, Supit Boonlab², Chaimongkon Supromin³, Manipat Saimek⁴, Veerachart Pakdee⁵
and Pattama Pasitpakakul⁶

¹²³⁴⁵⁶อาจารย์ประจำหลักสูตรนวัตกรรมจัดการภาครัฐ, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Lecturer, Program in Public Sector Innovation Management, Faculty of Liberal arts, Rajamangala University
of Technology Thanyaburi, Thailand

Corresponding Author, E-mail: ²supit_b@rmutt.ac.th

Received: May 29, 2025

Revised: December 30, 2025

Accepted: December 31, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์นโยบายของภาครัฐในระดับท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการสนับสนุนการจัดการเชิงนวัตกรรม และ 3) ศึกษาปัญหาและข้อจำกัดของอปท. ต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่างคือประธานและรองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานีจำนวนทั้งสิ้น 242 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบด้วย กลุ่มบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐทั้งระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น และกลุ่มที่เป็นผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานีที่อยู่ในระดับก้าวหน้า จำนวน 15 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) อปท. มีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายระดับชาติ เช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และ 13 มาสู่การปฏิบัติ โดยเน้นการส่งเสริมสินค้านวัตกรรมจากชุมชน ผ่านโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งนวัตกรรม และการพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็นว่า อปท. มีบทบาทสนับสนุนในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการวางแผน การสื่อสาร และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร แม้จะยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการเผยแพร่ความรู้ 3) การดำเนินงานของอปท. ยังมีข้อจำกัดใน 3 ด้าน ได้แก่ ข้อจำกัดเชิงนโยบายแบบบนลงล่าง การไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการสนับสนุนโดยตรง และปัญหาภายในของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น ขาดศักยภาพด้านการผลิตและการตลาด

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, วิสาหกิจชุมชน, การจัดการเชิงนวัตกรรม, นโยบายภาครัฐ

Abstract

The study's goals were to: (1) examine and assess the ways in which local government policies help community businesses manage their innovation; (2) learn how community business groups perceive the roles that the Department of Local Administration (DLA) plays in supporting innovation management; and (3) look into the obstacles and difficulties that DLAs encounter when attempting to encourage innovation management among community businesses. A strategy of combined methods was employed. 242 community enterprise leaders and deputy leaders from Pathumthani Province took part in the quantitative phase using stratified sampling. Data was gathered via questionnaires. For the qualitative phase, 15 important informants were interviewed in-depth, including regional and local government representatives as well as advanced-level community enterprise leaders in Pathumthani. The data was examined using content analysis. The findings demonstrated that: (1) DLAs are crucial in converting national policies—such as the 12th and 13th National Economic and Social Development Plans—into local actions, particularly through initiatives like One Tambon One Innovation and capacity-building programs; (2) community enterprise members perceived the DLAs' support as significant, particularly in planning, communication, and human resource development, though there are still problems with resource allocation and knowledge dissemination; and (3) DLAs are constrained by legal restrictions that forbid direct budget allocation or support; and internal problems within community enterprises, such as limited production and marketing capabilities.

Keywords: Local Administration, Community Enterprise, Innovation Management, Public Policy

บทนำ

เศรษฐกิจฐานรากเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยให้ประชาชนในระดับรากฐานมีรายได้เพิ่มขึ้นและหลุดพ้นจากความยากจน อันเป็นเป้าหมายสำคัญของวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) ของสหประชาชาติ ในหลายประเทศมีการดำเนินนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นผ่านรูปแบบวิสาหกิจชุมชน (community enterprise) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม (social enterprise) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างทั้งผลกำไรและผลประโยชน์ทางสังคมควบคู่กัน เพื่อเชื่อมโยงภาคธุรกิจกับชุมชนเข้าด้วยกัน (ศุภวิทย์และสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2566) สำหรับประเทศไทยนั้น นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้รับความสำคัญในฐานะยุทธศาสตร์ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างที่ยั่งยืนในระดับชุมชน โดยปรากฏชัดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) และ แผนฯ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่กำหนดทิศทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากควบคู่กับการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ (สำนักงานสภา

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560; 2565) นโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาประเทศสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ก็ได้เน้นถึงความสำคัญของการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาค เพื่อให้เกิดการเติบโตที่ทั่วถึงและเป็นธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ดังนั้น เศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งจึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศไทย ที่ครอบคลุมการพัฒนาจากระดับล่างขึ้นบนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา

อปท. เป็นหน่วยงานรัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด จึงมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภารกิจของอปท. ครอบคลุมการจัดบริการสาธารณะและส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่ต้องการให้อำนาจและทรัพยากรกระจายไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีความพยายามปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และมีการตรากฎหมายสำคัญ เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 แต่กระบวนการกระจายอำนาจยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ งานวิจัยของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย พบว่าารกระจายอำนาจในไทยยังคงถูกต่อต้านจากหน่วยงานรัฐส่วนกลางบางแห่ง เนื่องจากปัญหาประสิทธิภาพของการบริหารงานในระดับท้องถิ่นและข้อจำกัดด้านศักยภาพเชิงสถาบันของอปท. ที่ยังไม่สามารถดำเนินนโยบายใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (United Nations Development Programme, 2012; Chundasutthanakul & Chirapanda, 2021) เช่นเดียวกับองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เองก็เน้นย้ำว่าการเสริมศักยภาพของรัฐบาลท้องถิ่นและการลดข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจะช่วยปลดล็อก นวัตกรรมและศักยภาพการเติบโตในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมทุกภาคส่วน (OECD, 2019) นอกจากนี้ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำ (ยุทธศาสตร์ที่ 4) ยังเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานรากโดยส่งเสริมระบบการจัดการตนเองของชุมชนเกษตร และสร้างกลไกให้กลุ่มรากหญ้าเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนอย่างทั่วถึง (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2566) ซึ่งล้วนเป็นภารกิจที่อปท. ในฐานะหน่วยงานใกล้ชิดประชาชนจะต้องมีบทบาทรองรับอย่างเต็มที่

แม้จะมีกรอบนโยบายสนับสนุนดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าวิสาหกิจชุมชนจำนวนมากยังไม่สามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของหน่วยงานภาครัฐผู้รับผิดชอบโดยตรงในการส่งเสริมกลุ่มเหล่านี้ หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน และอปท. ต่างประสบปัญหาทรัพยากรจำกัดและข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ในระดับท้องถิ่น อปท. โดยเฉพาะองค์กรขนาดเล็ก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาลตำบลเผชิญกับปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอและขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสำหรับงานใหม่ๆ ที่ได้รับถ่ายโอนลงมา นอกจากนี้ยังมีภาวะเบียดเบียนที่จำกัดงบประมาณบุคลากรไม่ให้เกินร้อยละ 40 ของงบประมาณทั้งหมด ส่งผลให้องค์กรขนาดเล็กไม่สามารถจ้างบุคลากรเพิ่มได้เพียงพอต่อภารกิจที่มากขึ้น (ชานาญ จันทร์เรือง, 2565) ปัญหาความไม่ชัดเจนของอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงานก็ส่งผลให้อปท. หลายแห่งเกรงจะดำเนินโครงการ

เกินขอบเขตอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งที่ผ่านมาเคยเกิดกรณีที่อปท. ถูกสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ทักท้วงและเรียกเงินคืนเนื่องจากดำเนินงานนอกเหนือภารกิจตามกฎหมาย ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างเหล่านี้ทำให้อปท. ไม่สามารถริเริ่มหรือสนับสนุนกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้อย่างคล่องตัวเท่าที่ควร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Nakhonsong & Chamruspanth (2024) ซึ่งว่าการส่งเสริมนโยบายวิสาหกิจชุมชนในไทยยังเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งความไม่สอดคล้องของนโยบายกับบริบทพื้นที่ การขาดการประสานงาน และกลไกที่ไม่เอื้อต่อความร่วมมือ ขณะเดียวกันการดำเนินการแบบบนลงล่าง (top-down) เพียงลำพังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องขับเคลื่อนผ่านแนวทางล่างขึ้นบน (bottom-up) ที่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการพัฒนาขีดความสามารถและสร้างเอกภาพของกลไกจังหวัดที่ยังไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร จึงอาจกล่าวได้ว่าภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโครงสร้างดังกล่าว ภารกิจการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของอปท. ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่นโยบายตั้งเป้าหมายไว้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีความพยายามในการวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทั้งในด้านการวางแผน การส่งเสริมอาชีพ และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล (ดวงฤทธิ์ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง, 2566; ไชยวัฒน์ เผือกคง และกาญจนา เผือกคง, 2565) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเหล่านี้มักเน้นเพียงการสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในมิติพื้นฐาน เช่น การให้ทุน ฝึกอบรม หรือจัดหาตลาด มากกว่าการวิเคราะห์เชิงนโยบายในมิติการจัดการเชิงนวัตกรรม (Innovation Management) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากในระยะยาว (สุริยศักดิ์ มังกรแก้ววิกุล และญาณกร โท้ประยูร, 2566; จักรพงศ์ ศิริโส และศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม, 2565) นอกจากนี้หลายงานยังระบุข้อจำกัดสำคัญด้านโครงสร้างอำนาจ งบประมาณ และกลไกการทำงานของ อปท. ที่ยังไม่เอื้อต่อการขับเคลื่อนนวัตกรรมในระดับชุมชน (ยุรดา น้อยวังหิน และพิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, 2564) อีกทั้งยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกถึงศักยภาพของ อปท. ในการบริหารจัดการองค์ความรู้ การประสานความร่วมมือ และการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมอย่างมีส่วนร่วม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์บทบาทของอปท. ในการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานี เพื่อเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการและนำเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นของไทย

แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญ แต่การขับเคลื่อนยังประสบปัญหาในด้านการจัดการนวัตกรรมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งแม้จะเป็นหน่วยงานใกล้ชิดประชาชนที่สุดและมีศักยภาพในการประสานงาน ส่งเสริม และจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ แต่กลับยังไม่มีรูปธรรมชัดเจนในการส่งเสริมนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เน้นที่ปัจจัยภายในของกลุ่มชุมชนหรือบทบาทของหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ขณะที่องค์ความรู้เชิงนโยบายที่เจาะลึกถึงบทบาทของอปท. ยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดปริมณฑลอย่างปทุมธานีซึ่งกำลังเผชิญความท้าทายจากเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามว่า อปท. มีศักยภาพและความพร้อมเพียงใดในการขับเคลื่อนการจัดการนวัตกรรมเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้สามารถแข่งขัน พึ่งพาตนเอง และเติบโตอย่างยั่งยืนได้จริงหรือไม่ อีกทั้งยังต้องการศึกษานโยบาย โครงสร้างการทำงาน บทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้อง

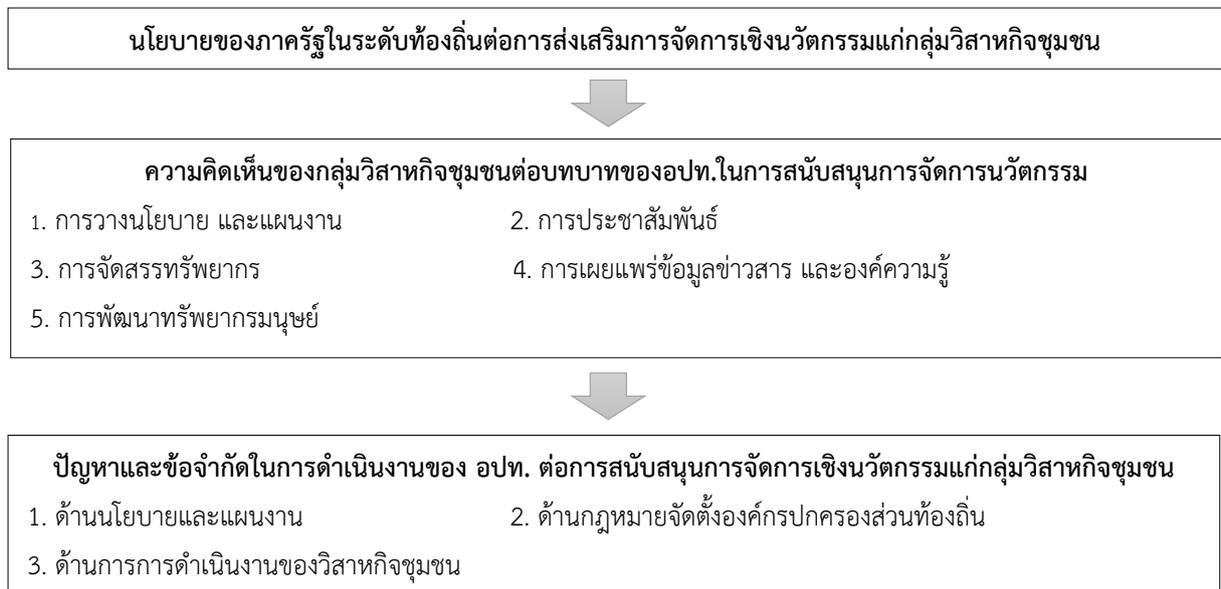
ตลอดจนข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการเสริมสร้างบทบาทของอปท. ในฐานะกลไกหลักในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการจัดการนวัตกรรมอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์นโยบายของภาครัฐในระดับท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการสนับสนุนการจัดการเชิงนวัตกรรม ในมุมมองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดที่มุ่งวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน โดยครอบคลุมทั้งมิติของนโยบาย ความคิดเห็นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และข้อจำกัดในการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ด้วยรูปแบบเชิงสามเส้าแบบเกิดพร้อมกัน (Concurrent Triangulation) โดยเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน เพื่อเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของผลการวิจัยจากแต่ละวิธี สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาโดยการวิเคราะห์เอกสารและนโยบายที่เกี่ยวข้องของภาครัฐท้องถิ่น วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างผู้แทนวิสาหกิจชุมชน ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และ 4 ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและผู้แทนวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัด และเสนอแนวทางการเสริมบทบาทภาครัฐในเชิงปฏิบัติ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ประธานและรองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี จำนวนทั้งสิ้น 662 คน จาก 331 กลุ่ม (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) กลุ่มตัวอย่างถูกกำหนดโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie และ Morgan (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าคลาดเคลื่อน 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 242 คน การสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งประชากรตามจำนวนวิสาหกิจชุมชนในแต่ละอำเภอของจังหวัดปทุมธานี

ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 242 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีสมาชิก 7-10 คน (ร้อยละ 39.67) มีประสบการณ์ดำเนินกิจการ 8-10 ปี (ร้อยละ 59.50) และมีรายได้ต่อปีระหว่าง 300,001-500,000 บาท (ร้อยละ 44.21) กลุ่มลูกค้าหลักอยู่ในชุมชนหรืออำเภอเดียวกัน (ร้อยละ 93.80) ส่วนใหญ่อยู่ในระดับพื้นฐาน (ร้อยละ 61.57) และเคยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ และองค์ความรู้ในอัตราเกินกว่าร้อยละ 90

2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด 1 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด 3 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนท้องถิ่น 3 คน และผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนระดับก้าวหน้า 3 คน โดยคัดเลือกด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการศึกษาข้อมูลเอกสารวิชาการ กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเลือกผู้ที่มีบทบาทและความรู้ในประเด็นการส่งเสริมนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน

3. เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ปัจจัยทางธุรกิจบทบาทของภาครัฐในระดับท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีการตรวจสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) (Rovinelli & Hambleton, 1977) โดยผ่านเกณฑ์ด้วยค่า 0.60-1.00 ทุกข้อคำถาม หลักจากนั้นนำไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ได้ค่าความ

เชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 จึงนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive) ใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) ที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับบทบาทภาครัฐ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมวัฒนธรรมของวิสาหกิจชุมชน ข้อมูลถูกรวบรวมผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทป วิเคราะห์เนื้อหา และจัดกลุ่มสาระสำคัญในลักษณะการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

3.3 การบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยบูรณาการข้อมูลจากแบบสอบถามเชิงปริมาณ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงคุณภาพ รวมทั้งเอกสารนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกันโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเสริมความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลวิจัยทั้งในด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ความคงที่ของผลลัพธ์ ความสามารถในการถ่ายโอน ข้อมูล และการลดอคติ โดยผลการวิเคราะห์ช่วยให้สามารถสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับสภาพจริงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์นโยบายของภาครัฐในระดับท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ในการศึกษาบริบททางกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิสาหกิจชุมชนได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการครั้งแรกด้วย พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งให้คำนิยาม วิสาหกิจชุมชน ว่าเป็นกิจการของชุมชนด้านการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันและวิถีชีวิตร่วมกัน ไม่ว่าจะจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือไม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน พระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์หลักสองประการ ได้แก่ (1) การรับรองสถานะของ “วิสาหกิจชุมชน” หรือ “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” อย่างเป็นทางการ และ (2) การสร้างฐานข้อมูลความต้องการของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้หน่วยงานรัฐและเอกชนใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนได้อย่างตรงจุด (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2548) หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในระดับส่วนกลางตามกฎหมายฉบับนี้ คือ กรมส่งเสริมการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ซึ่งทำหน้าที่จดทะเบียนและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผ่านสำนักงานเกษตรจังหวัดและอำเภอ และสำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และกรมการพัฒนาชุมชน (กระทรวงมหาดไทย) ผ่านสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ และสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน ทั้งสองหน่วยงานมีบทบาทในการวางแผน พัฒนา และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม

ขณะที่หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แม้จะมีได้รับมอบหมายหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจากกฎหมายจัดตั้ง แต่กฎหมายหลายฉบับได้เปิดช่องให้สามารถดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพของราษฎร

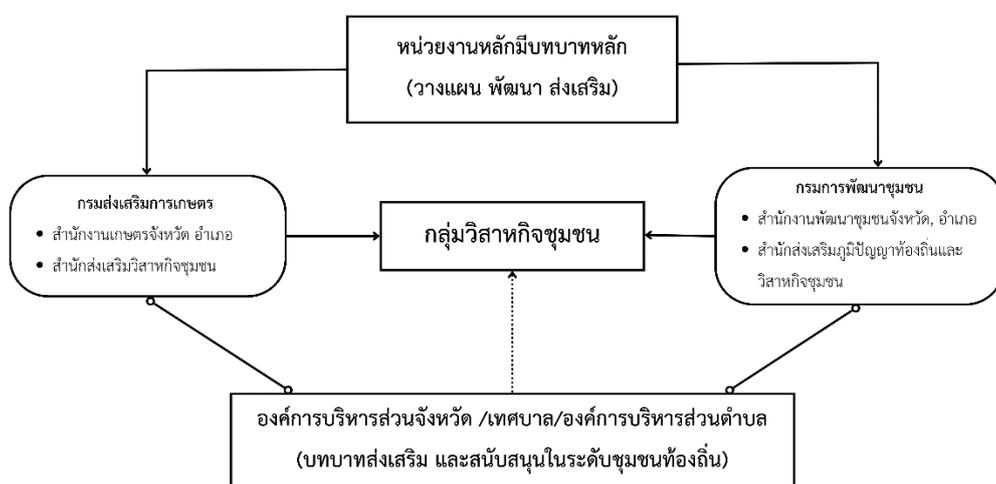
ได้ เช่น มาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 กำหนดให้อบจ.มีหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาในระดับท้องถิ่น (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) และมาตรา 51(5) ของพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 กำหนดให้เทศบาลสามารถบำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของประชาชนได้ (สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของข้าราชการ, มปป.) ส่วน อบต. แม้ไม่ได้ถูกบังคับให้ดำเนินการด้านวิสาหกิจชุมชนโดยตรง แต่ในมาตรา 68 แห่ง พ.ร.บ.สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2537 กำหนดให้อบต. สามารถส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร กิจการสหกรณ์ และการประกอบอาชีพได้ ซึ่งถือเป็นช่องทางสำคัญที่อปท.สามารถเข้ามามีบทบาทสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดสรรงบประมาณ การจัดหาเครื่องมือ การฝึกอบรมและส่งเสริมการตลาด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากตัวแทนของอปท.ไม่ได้มีบทบาทในระดับการกำหนดนโยบายส่วนกลางซึ่งนำไปโดยกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการพัฒนาชุมชน การดำเนินนโยบายของอปท.จึงขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่นและความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เป็นสำคัญที่จะผลักดันให้ประเด็นเหล่านี้ถูกรวมอยู่ในแผนพัฒนาท้องถิ่นและได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นรูปธรรม โดยสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล จากเทศบาล ดังนี้

“เทศบาลเรามีกองสวัสดิการสังคมเป็นหลักในการส่งเสริมให้กลุ่มผู้สูงอายุรวม เป็นกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของเขา ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความถนัด ต่างกัน เช่น กลุ่มผ้ามัดย้อม กระเป่าผ้า ทำสบู่สมุนไพร สเปรย์ฉีดยุง น้ำอบ สมุนไพร อาหารและขนมไทย

อีกทั้งยังยืนยันได้จากข้อมูลของตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ให้ข้อมูลว่า

“ที่นี่กลุ่มเราก็จะถนัดทำอาหารและขนมไทย... เราจะทำไปจำหน่ายเวลาเทศบาลมีการจัดงาน เช่น งานตลาดถนนคนเดิน หรือ โครงการเทศบาลพลประชาชน หรือ การมีกลุ่มมาศึกษาดูงาน เราก็จะทำอาหาร และขนมไปจำหน่าย”

โดยบทบาทของ อปท. ในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ในบริบทของนโยบายภาครัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) และฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ชุมชน โดยเฉพาะการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และองค์ความรู้ ซึ่งส่งผลให้บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในการสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับพื้นที่

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งขับเคลื่อน “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรม และลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ส่งผลให้หลายอปท. บรรลุโครงการที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น การอบรมเพิ่มทักษะการผลิต การแปรรูปสินค้าชุมชน และการตลาดออนไลน์ โดยเฉพาะนโยบายสำคัญอย่าง “การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสินค้า OTOP” และ “หนึ่งตำบล หนึ่งนวัตกรรม” ที่สนับสนุนให้ชุมชนต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านทุนสนับสนุน วิทยากร และความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิจัยในพื้นที่

ขณะที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ยกระดับแนวคิดไปสู่เศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) โดยเน้นการเชื่อมโยงแผนพัฒนาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประเทศ พื้นที่ จนถึงชุมชน และให้อปท.ทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานงานระดับพื้นที่” ที่บูรณาการการทำงานกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม อาทิ การส่งเสริมเกษตรชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ และการพัฒนาทักษะแรงงานท้องถิ่น เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมได้อย่างยั่งยืนและครอบคลุม

จากผลการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนผ่านช่องทางการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และการสนองต่อนโยบายพัฒนาระดับชาติ โดยเฉพาะการส่งเสริมสินค้า OTOP และโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งนวัตกรรม ที่เน้นการบูรณาการระหว่างรัฐกับชุมชน ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และ 13 บทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายแบบบนลงล่าง สู่การขับเคลื่อนร่วมกันระหว่างท้องถิ่นกับหน่วยงานส่วนกลางในมิติของความยั่งยืนและนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทของ อปท. ในการสนับสนุนการจัดการเชิงนวัตกรรมในมุมมองของวิสาหกิจชุมชน

ระดับความคิดเห็นของวิสาหกิจชุมชนต่อบทบาทของ อปท. ในการสนับสนุนการจัดการนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของ อปท.

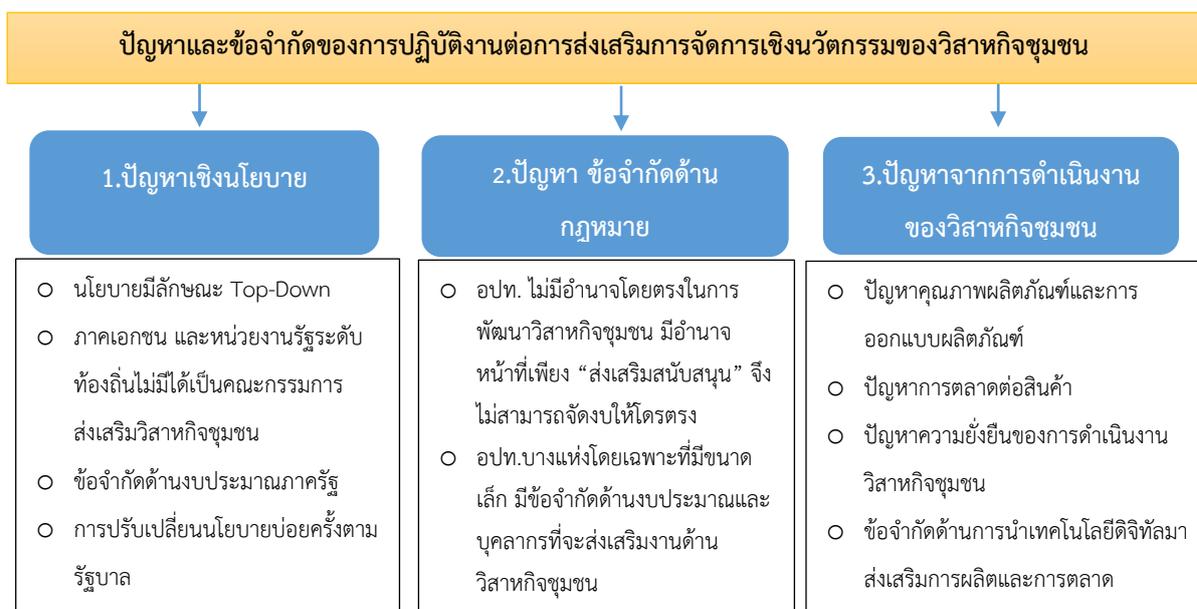
ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. การวางนโยบาย และแผนงาน	3.65	0.70	มาก
2. การประชาสัมพันธ์	3.61	0.79	มาก
3. การจัดสรรทรัพยากร	3.24	0.83	ปานกลาง

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
4. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้	3.24	0.81	ปานกลาง
5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	3.44	0.76	มาก
เฉลี่ย	3.42	0.76	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการวางนโยบายและแผนงาน ($\bar{x}=3.65$), การประชาสัมพันธ์ ($\bar{x}=3.61$) และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{x}=3.44$) ส่วนด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ ($\bar{x}=3.24$) และการจัดสรรทรัพยากร ($\bar{x}=3.24$) โดยภาพรวม อปท. มีบทบาทสนับสนุนในระดับมาก ($\bar{x}=3.42$) สำหรับประเด็นที่มีคะแนนสูงสุด คือ ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน และการสื่อสารข่าวสารภาครัฐเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในขณะที่ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างระบุถึงปัญหา เช่น ความไม่ต่อเนื่องของแผนงาน ขาดการสนับสนุนองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และการเข้าถึงทรัพยากรที่ยังไม่ทั่วถึง

ผลการศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการขับเคลื่อนการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาบริบททางกฎหมาย แผนยุทธศาสตร์ และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่าการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนยังคงเผชิญกับข้อจำกัดใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านกฎหมาย และด้านการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเอง ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ปัญหาและข้อจำกัดของอปท. ต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน

ภาพที่ 3 แสดงปัญหาและข้อจำกัดของการปฏิบัติงานต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. ด้านนโยบาย การกำหนดนโยบายยังมีลักษณะ บนลงล่าง (Top-Down) โดยขาดการมีส่วนร่วมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งใกล้ชิดประชาชนที่สุด นอกจากนี้ การมีหน่วยงานกลางหลายแห่งร่วมรับผิดชอบ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการพัฒนาชุมชน ทำให้ขาดเอกภาพในการดำเนินงาน อีกทั้งคณะกรรมการระดับชาติก็ยังขาดผู้แทนจากภาคเอกชนซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายบ่อยครั้งตามรัฐบาล ทำให้การขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่อง

2. ด้านข้อจำกัดทางกฎหมายและโครงสร้างของ อปท. กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ระบุภารกิจด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยตรง ทำให้หน่วยงานอย่างอบจ. แม้จะมีทรัพยากร ก็ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนได้โดยตรง ขณะที่เทศบาลและอบต. มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และภารกิจที่หลากหลาย ส่งผลให้ไม่สามารถติดตามสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างใกล้ชิด

3. ด้านศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ข้อจำกัดด้านการผลิต การออกแบบ และการตลาดยังคงเป็นปัญหาหลักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะการขาดเอกลักษณ์สินค้า การเข้าถึงเทคโนโลยี และการขาดทักษะทางการตลาด ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากลักษณะของสมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุ ขาดผู้นำรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพต่อเนื่อง

จากประเด็นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนโดยอปท. จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย และการพัฒนาศักยภาพในพื้นที่ เพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผล

การวิจัยการวิเคราะห์บทบาทของภาครัฐระดับท้องถิ่นในการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานีผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผล โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผลดังนี้

1. นโยบายของภาครัฐในระดับท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีบทบาทสำคัญในการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และ 13 ไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะในมิติของการส่งเสริมนวัตกรรมผ่านโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งนวัตกรรม การอบรมพัฒนาศักยภาพ และความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังขึ้นอยู่กับดุลพินิจและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่น เนื่องจากข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายยังไม่ได้ระบุภารกิจดังกล่าวอย่างชัดเจน

การค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ OECD (2019) ที่ชี้ว่าการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจะเกิดประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานในพื้นที่มีขีดความสามารถและอำนาจอย่างแท้จริงในการริเริ่มและบริหารจัดการนโยบาย ทั้งนี้ยังสะท้อนทฤษฎี “Bottom-up Development” ซึ่งเน้นการเสริมพลังให้ท้องถิ่นสามารถ

กำหนดทิศทางการพัฒนาตัวเอง (Giovannini, 2015) ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับงานของ Chundasutthanakul และ Chirapanda (2021) ที่ศึกษาการขับเคลื่อนนโยบายไทยแลนด์ 4.0 พบว่าการแปลงนโยบายระดับชาติสู่การปฏิบัติในท้องถิ่นยังขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ เช่นเดียวกับผลวิจัยนี้ที่พบว่าอปท. ยังไม่สามารถเข้าถึงกลไกระดับนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้บทบาทของท้องถิ่นในด้านนวัตกรรมยังไม่โดดเด่นเท่าที่ควร

2. ความคิดเห็นต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการสนับสนุนการจัดการเชิงนวัตกรรมในมุมมองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยเชิงปริมาณชี้ว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประเมินบทบาทของอปท. ในภาพรวมว่าอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการวางแผน การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในด้านการเผยแพร่ความรู้และการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งยังอยู่ในระดับปานกลาง ผลลัพธ์นี้สะท้อนแนวคิดการจัดการเชิงนวัตกรรมที่มีได้มุ่งเฉพาะการคิดค้นนวัตกรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการบริหารจัดการความรู้ การสื่อสาร และการสนับสนุนด้านทรัพยากร ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของภาครัฐในการสร้างระบบนิเวศนวัตกรรมในท้องถิ่น (สุริยศักดิ์ มังกรแก้ววิกุล และญาณกร ทัพพะยูง, 2566) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Nakhonsong & Chamruspanth (2024) ก็เน้นว่าการสนับสนุนจากรัฐจำเป็นต้องมีทั้ง องค์ความรู้ (soft support) และทรัพยากร (hard support) จึงจะสามารถส่งเสริมนวัตกรรมได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยฉบับนี้จึงตอกย้ำข้อค้นพบดังกล่าวว่าการมีส่วนร่วมของอปท. ในมิติเชิงกลยุทธ์และการสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ยังคงจำเป็นต้องเสริมความเข้มแข็งในด้านการเผยแพร่ความรู้และงบประมาณอย่างทั่วถึง

3. ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการจัดการเชิงนวัตกรรมแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาชี้ว่าข้อจำกัดหลักของอปท. มีทั้งด้านโครงสร้างนโยบายแบบ บนลงล่าง (Top-down) ที่ไม่เปิดพื้นที่ให้ท้องถิ่นกำหนดทิศทางการพัฒนาเอง ข้อจำกัดทางกฎหมายที่ไม่ให้อำนาจสนับสนุนงบประมาณโดยตรง และข้อจำกัดด้านศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเอง เช่น การตลาดและการพัฒนาเทคโนโลยี ประเด็นนี้เชื่อมโยงกับทฤษฎีการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ซึ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ (Creswell & Plano Clark, 2011) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของเศรษฐกิจฐานรากที่ต้องพึ่งพาทุนทางสังคมและเครือข่ายท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ ยูรดา น้อยวังหิน และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ (2564) ซึ่งพบว่าอปท. ในหลายพื้นที่ยังขาดเครื่องมือสนับสนุนด้านนวัตกรรมอย่างแท้จริง และขาดกลไกความร่วมมือข้ามหน่วยงานที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอให้มีการปรับโครงสร้างเชิงกฎหมาย และเสริมสร้างระบบนิเวศนวัตกรรมในชุมชนเพื่อแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้อย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การปรับโครงสร้างเชิงนโยบายเพื่อให้ อปท. เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยเสนอว่าควรปรับปรุงกลไกระดับชาติ เช่น คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ให้มี ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีบทบาทในพื้นที่จริง และสามารถสะท้อนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงภาคเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านการตลาดและการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อยกระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมให้มีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

1.2 แก้ไขข้อจำกัดทางกฎหมาย เพื่อให้อปท.สามารถสนับสนุนได้ตรงเป้าหมาย เนื่องจาก อปท. ไม่ได้รับมอบอำนาจโดยตรงในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามกฎหมายจัดตั้ง จึงควรมีการศึกษาและเสนอแนวทาง แก้ไขกฎหมายระดับท้องถิ่น เช่น การขยายขอบเขตภารกิจให้อปท.สามารถจัดสรรงบประมาณ และให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างถูกต้อง

1.3 สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง รัฐควรจัดสรร งบประมาณสนับสนุนเฉพาะด้านนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน ให้กับ อปท. โดยตรง พร้อมกับพัฒนาศักยภาพบุคลากรในระดับท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้ในด้านเทคโนโลยี การตลาดดิจิทัล และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อสนับสนุนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 สร้างระบบนิเวศนวัตกรรมระดับชุมชน (Local Innovation Ecosystem) โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่าง อปท., มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัย และภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่เป็น พี่เลี้ยงนวัตกรรม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ บรรจุภัณฑ์ กระบวนการผลิต การวางแผนธุรกิจ ช่องทางการตลาดออนไลน์และออฟไลน์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

2. ข้อเสนอเพื่อการวิจัยในอนาคต

จากข้อค้นพบของการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของ อปท. ในการมีบทบาทเชิงรุกต่อการส่งเสริม นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะในด้านอำนาจตามกฎหมาย กลไกการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ และการจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ข้อค้นพบสำคัญจากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า อปท. ยังไม่มีอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจนในการส่งเสริม สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในเชิงการจัดการนวัตกรรม โดยเฉพาะในด้านการจัดสรรงบประมาณและการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ การวิจัยในอนาคตควรศึกษาประเด็น “แนวทางการปรับปรุงกฎหมายท้องถิ่นเพื่อเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริม นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน” โดยเน้นการวิเคราะห์ บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น เปรียบเทียบกับบทบาทที่ อปท. ควรมีเพื่อ สนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 จากการศึกษาพบว่า การขาดกลไกความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพระหว่างภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน ส่งผลให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนขาดความต่อเนื่องและเอกภาพ งานวิจัยในอนาคต ควรให้ความสำคัญกับประเด็น “การออกแบบกลไกความร่วมมือแบบภาคีเครือข่าย (Collaborative Governance) เพื่อส่งเสริม นวัตกรรมวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด” โดยศึกษาจากพื้นที่ต้นแบบที่ประสบ

ความสำเร็จในการจัดตั้งกลไกความร่วมมือ รวมถึงการจำลองแบบจำลองนโยบายและบทบาทของแต่ละภาคส่วน ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การประสานแผน และการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเสนอเป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในการบูรณาการทรัพยากรและองค์ความรู้จากหลายภาคส่วนเข้าสู่การส่งเสริมนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548*. สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2537). *พระราชบัญญัติสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537*. สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2568, จาก https://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2019/3/2252_6049.pptx
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). *รายชื่อวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2568, จาก https://smce.doae.go.th/ProductCategory/SmceCategory.php?page_size=10&PAGE=53&province_id=13&region_id=&amphur_id=&key_word=&startPage=46&endPage=55
- จักรพงษ์ ศิริโส, และศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม. (2565). ศักยภาพและความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก: กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย. *วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)*, 11(1), 221–240.
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (9 มิถุนายน 2565). ปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน. *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2568, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/1008930>
- ไชยวัฒน์ เผือกคง, และกาญจนา เผือกคง. (2565). ปัจจัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคประเทศไทย 4.0 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(4), 1,753–1,766.
- ดวงฤทธิ์ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง. (2566). การพัฒนานวัตกรรมขีดความสามารถเพื่อเพิ่มศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดปริมณฑล. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 8(4), 192–208.
- ยุรดา น้อยวังหิน, และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2564). ศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น. *Journal of Modern Learning Development*, 6(4), 39–48.
- ราชกิจจานุเบกษา. (31 ตุลาคม 2540). *พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2568, จาก <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2540/A/062/1.PDF>
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (11 เมษายน 2566). ชาวบ้านในชุมชนมีความเห็นอย่างไรต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ชวนสำรวจจากงานวิจัยของ ‘ผศ.

ดร.ภูซังค์ เสนานุช' และคณะ. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2568, จาก

<https://www.sdgmovement.com/2023/01/24/opinions-on-sustainable-grassroot-economic-development-policy/>

สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของข้าราชการ. (ม.ป.ป.). *พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496*. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2568, จาก

<https://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER12/DRAWER027/GENERAL/DATA0000/00000002.PDF>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2 กุมภาพันธ์ 2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2567, จาก

https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/02/article_20170202134836.pdf

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2568, จาก

<https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/06/NATIONAL-STRATEGY-PEOPLE.pdf>

สุริยศักดิ์ มังกรแก้ววิกุล, และญาณกร โท้ประยูร. (2566). กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นกับความเป็นอิสระในการบริหารพื้นที่. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 28(2), 93-109.

Chundasutthanakul, S., & Chirapanda, S. (2021). Thailand 4.0: A new value-based economy and its implication on wellness business. *The Business and Management Review*, 12(1). Retrieved May 2, 2025, from

https://cberuk.com/cdn/conference_proceedings/2021-07-25-12-24-11-PM.pdf

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). Sage Publications.

Giovannini, M. (2015). Indigenous community enterprises in Chiapas: A vehicle for *buen vivir*? *Community Development Journal*, 50(1), 71-87. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsu019>

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1977). Determining sample size for research activities.

Educational and Psychological Measurement, 37(1), 91-95.

Nakhonsong, P., & Chamruspanth, V. (2024). Promoting community enterprises in Thailand: Challenges and opportunities. *Revista de Gestão Social e Ambiental*, 18(4).

<https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n4-123>

OECD. (2019). *Making decentralisation work: A handbook for policy makers*. OECD Publishing.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49–60.

United Nations Development Programme. (2012, December 19). *Improving the local administrative structure: Executive summary*. Retrieved May 12, 2025, from <https://www.undp.org/thailand/publications/improving-local-administrative-structure-executive-summary>